

ΕΤΟΣ Ἰ.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

10 Φεβρουαρίου 1885

Τόμος 10^{ος}

Λογισμὸς ἐτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἀρροῦνται ἀπὸ 1^{ης} Ἰανουαρίου ἕκαστου ἔτους καὶ εἶναι ἐτησίαιαι. — Γραφεῖον Αἰεῦθ. Ἐπὶ τῆς Λεωφ. Πανεπιστημίου 39.

ΔΑΝΙΗΛ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ καὶ ἡ γεωγραφία αὐτοῦ (1791)

Α

Ἐν ἔτει 1791 δύο κληρικοί Ἕλληνες, ἐκ τῶν Μηλιῶν τῆς Θεσσαλομαγνησίας ἀμφοτέροι καταγομενοί, ἐξέδιδον ἐν Βιέννῃ συγγραμμά γεωγραφικὸν ἐκ σελίδων 648, σχήματος 8^{ου}, φέρον τὴν ἐπιγραφὴν «Γεωγραφία νεωτερικὴ, ἑρᾶνι» σθεῖσα ἀπὸ διαφόρους συγγραφεῖς παρὰ Δανιὴλ ἱερομονάχου καὶ Γρηγορίου ἱεροδιακόνου τῶν Δημητριάων. Νῦν πρῶτον τυποῖς ἐκδοθεῖσα ἐπιστάσι τῶν ἰδίων, καὶ ἰλοτιμῶ χρηματικῇ συνδρομῇ τοῦ ἐντιμοτάτου κυρίου Ἰωάννου Δροσινῆ Χατζῆ Ἰβου, τοῦ ἐξ Ἀμπελοκίων. Τόμος πρῶτος περιέχων τὴν Ἑυρωπείκην Τουρκίαν, Ἰταλίαν, Σπανίαν, Πορτογαλίαν καὶ Φράντζαν. Ἐν Βιέννῃ. Παρὰ τῷ εὐγενεῖ κυρίῳ Θωμᾷ τῷ Τραττνερ 1791.

Περὶ τοῦ πονήματός τούτου, ὅπερ εἰς ὀλίγους εἶνε σήμερον γνωστόν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, εἰς ὀλιγίστους δ' ἐξ ἀναγνώσεως, ἕνεκα τῆς σπανιότητός του, προτιθέμενοι νὰ πραγματευθῶμεν ἐν ταῦθα, προλέγομεν, προλαμβάνοντες τὴν εὐλογον περιέργειαν τοῦ ἀναγνώστου, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ γεωγραφίας ἐκ τῶν συνήθων, ὧν γίνεται χρῆσις ἐν τοῖς σχολείοις πρὸς διδασκαλίαν τῶν παιδῶν, ἀλλὰ περὶ βιβλίου μοναδικοῦ ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ φιλολογίᾳ, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ πρῶτον λόγιον Ἕλληνας διεγράψαν τὰ ἀληθῆ ὄρια τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ πρῶτον μετὰ θάρρους παρέστησαν, ὡς ἱστορεῖ καὶ Γερβίνας, τὴν πολιτικὴν αὐτῆς κατάστασιν ὑπὸ τὴν δουλείαν, καὶ ὑπὸ τῷ φθοροποιῶν σύστημα τῆς τουρκικῆς δικαίσεως.

Συγγραφεῖς τῆς Γεωγραφίας ἀναγράφονται δύο, εἰς ὅμως εἶνε, καθ' ἡμᾶς, ὁ πραγματικὸς συγγραφεὺς αὐτῆς, ὁ Δανιὴλ Δημητρίου Φιλίππιδης· ἐλαχίστην δὲ φαίνεται εἶχε συμμετοχὴν εἰς τὸ ἔργον ὁ πολὺ νεώτερος τὴν ἡλικίαν τοῦ Φιλίππιδου Γρηγόριος Κωνσταντῆς. Ἡ γλῶσσα, τὸ ὄφος, αἱ γνώμαι, αἱ κρίσεις, αἱ ἠθικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρχαί, αἱ ἀναγραφόμενα, ἀπορρέουσιν ἐκ τοῦ καλῆμου τοῦ Φιλίππιδου, ὡς κατάδηλον γίνεταί καὶ ἐκ τῶν μεταγενεστέρων συγγραμμάτων

τούτου καὶ ἐκ τῶν μεταφράσεων. Ἄλλως τε δὲ καὶ πανταχοῦ ἐν τῷ κειμένῳ τῆς γεωγραφίας εἰς φαίνεται ὁ συγγραφεὺς· διότι ἔνθα ἀναγκάζεται ἐκ τῆς ῥύμης τοῦ λόγου νὰ ὁμιλήσῃ περὶ ἑαυτοῦ, ἀφηγοῦμενος τί εἶδε, τί ἤκουσε, τί ἀνέγνωσε, πῶθεν διήλθεν, ὁμιλεῖ διὰ τοῦ ἐνικῆ ἀριθμοῦ, διὰ τοῦ ἐγώ, τὸ ἐγώ δὲ ταῦτο εἶνε αὐτὸς οὗτος ὁ Φιλίππιδης. Μόνον δ' ἐν τῷ προλόγῳ καὶ ἐν τῇ ἀφιερωτικῇ προσφωνήσει μεταχειρίζονται τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν τῆς πρωτοπροσώπου ἀντωνυμίας, ὅπερ ἐμφαίνει, ὅτι εἶχε συμμετοχὴν τινὰ καὶ συνεργασίαν ὁ Γρηγόριος Κωνσταντῆς).

Ἀμφοτέροι οἱ ἄνδρες οὗτοι, οἱ ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν καὶ αἰσθημάτων, ἀνήκουσιν εἰς τὴν πολυπληθῆ ἐκείνην χορείαν τῶν διδασκάλων τοῦ γένους, οἵτινες ἐν τοῖς χρόνοις τῆς δουλείας τῆς Ἑλλάδος, δημιουργοῦντες διὰ μυρίων κόπων καὶ κινδύνων πολλαχοῦ τῆς ἐρήμου ταύτης καὶ χέρσου γῆς ὁσείας, προσεκάλου τὴν νέαν γενεάν νὰ πῆ τὸ ναῦμα τῆς γνώσεως, ν' ἀνεύρη παρηγορίαν ἐν τῇ μαθήσει, καὶ ἀναγέννησιν ἠθικὴν ἐν τῷ καλλιεργούμενῳ ὑπὸ τούτων χλοερῷ λειμῶν τῶν ἀρχαίων ἀναμνήσεων.

Τὴν νεωτερικὴν Γεωγραφίαν ὁ Φιλίππιδης συνέγραψεν ἑρᾶνισθεῖς, ὡς εἶκος, ἐξ Ἑυρωπαϊκῶν συγγραμμάτων τὴν κυρίως γεωγραφικὴν ὕλην, ἀλλ' εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος παρενέβαλε πολλά ἐκ τῶν γνώσεων, τὰς ὁποίας εἶχε διαφόρων αὐτῆς τόπων, ἢ ἐξ εἰδήσεων, ἃς συνέλεξεν ἐρωτῶν ἐντοπίους· διότι ἐθεώρει, καὶ ὀρθῶς, ὅτι καὶ οἱ ἀμαθέστατοι τῶν ἀνθρώπων εἶνε πολῦτιμοὶ ὁδηγοὶ εἰς τὰ τῆς πατρίδος των εἰς τὸν συντάσσοντα γεωγραφίαν. Ἐσκόπουν δὲ ὁ τε Φιλίππιδης καὶ Κωνσταντῆς διὰ τῆς ἐκδόσεως ταύτης τὴν διδοσὴν γεωγραφικῶν γνώσεων, καὶ τὴν πλήρωσιν κενού, ὅπερ ἐβλεπον ὑπάρχον εἰς τὸ Γένος, ὡς πρὸς τὰ γεωγραφικὰ βιβλία. «Εἰ γὰρ γράφου» σιν, ὁ τὰ τῆς οἰκίας ἀγνοῶν, τὸ νήπιον ἐστὶ» τῆς οἰκίας, παντῶς ὁ τῶν τῆς οἰκουμένης ἐν

1) Ἐν τινι διατριβῇ τοῦ ἱατροῦ Ν. Εὐνοῦ γραφεῖσα ἐν Ἀδελφέργῃ τῷ 1823 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Beitrag eines Griechen zur richtigeren und milderen Beurtheilung des jetzigen Griechischen Volks, δημοσιευθεῖσα ἐν Beitrage zur Geschich. des Griech. Volkes älterer und neuerer Zeit, 1828, σελ. 259 ἀναγινώσκειται· ὅτι ὁ Φιλίππιδης ἐξέδωκε Γεωγραφίαν, ὁ δὲ Κωνσταντῆς μετάρρασιν τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Σοαβίου.

» ἀγνοίᾳ δι' ἀμέλειαν καὶ ἀμάθειαν τυγχάνων
» τὸ νήπιόν ἐστι τῆς οἰκουμένης ».

Καὶ παρακατιόντες ἐπιφέρουσιν ὅτι τὰ πρὸς πᾶν εἶδος παιδείας εἰς τὸ δυνατὸν ἄκρον ἐληλακότα Εὐρωπαϊκὰ γένη ἔχουσιν εὐφορίαν γεωγραφικῶν συγγραμμάτων, « ταύτην οὖν τὴν παρ' αὐτοῖς » εὐφορίαν ζηλοῦντες παρ' αὐτοῖς τῶν Κελ- » τῶν καὶ Τευτόνων καὶ Κίμβρων ἀπογόνους καὶ » τὴν παρ' ἡμῖν ἀφορίαν μὴ φέροντες, παντὸς » ἀφειδήσαντες πονου, τὴν παροῦσαν Γεωγρα- » ρίαν ἠρηνισάμεθα, ἵνα μὴ οἱ τῶν Ἑλλήνων » ἀπόγονοι τοιούτων παιδευτικῶν βιβλίων στε- » ροίμεθα ».

Τὸ πόνημά των ἀφιερῶσιν εἰς τὸν ἀρχιστρα- τηγὸν τῆς Αἰκατερίνης τῆς Β' Ποτέμκιν, ὃν ἐγνωρίσαν ἐν Βουκουρεστίῳ διατρίβοντας, καὶ ὃν ἐθεώρουν ὡς τὸν μέλλοντα λυτρωτὴν τοῦ ἑλλη- κοῦ Γένους. Τὴν ἀφιέρωσιν δὲ ταύτην προσφω- νοῦσιν οὐχὶ οὗτοι εἰς τὸν Ποτέμκιν, ἀλλ' ἡ Ἑλ- λάς, ὑπομιμησκούσα αὐτῷ τὰ δεινοπαθήμα- τά της.

« Τῷ Ὑψηλοτάτῳ καὶ Γαληνοτάτῳ Πρίγκιπι » Κυρίῳ Κυρίῳ Γρηγορίῳ Ποτέμκιν, ἀρχιστρα- » τήγῳ πάντων τῶν ῥωσικῶν στρατευμάτων » κτ. κτ. κτ. ».

« Ἡ Ἑλλάς. »

« Δέσποτα! Ἦν ὅτε κἀγὼ περιβλεπτός ἦν, καὶ » κατὰ λειμῶνα κομῶσα οὐχ ὅτι γε φύλλοις καὶ » ἄνθεσι, καὶ ὅσα πέφυκε λειμῶνας μόνον κοσμεῖν, » ἀλλὰ δὲ καὶ δρυσὶν εὐπετάλοις καὶ ταναΐσι » κυπαρίττοις, καὶ παντοίῳ γένει φυτῶν, ὅσα πέ- » φυκε κόσμον ἄμα καὶ σκέπη, οὐ μὴν ἀλλὰ » καὶ κράτος παρέχεσθαι. Ἦδη δ' ἐγὼ ἐκείνη » ἡ περιβλεπτός καὶ ζηλωτὴ, οἰκτρὰ τὰ πάντα » καὶ τραγωδίας ὑπόθεσις. »

Ἐν τοιαύτῃ δὲ πενθίμῳ γλώσση παριστώσι τὴν Ἑλλάδα ἐκφωνοῦσαν τοὺς στίχους τῆς Ἐκβάθης, ὧν μετέθηκον τὴν τάξιν χάριν τῆς ῥυμῆς τοῦ λόγου:

« Οἱ γὰρ μελέα, τί ποτ' ἀπόσω;

« ποῖον ἄχω, ποῖον ἔδυρμόν;

« πού τις Θεῶν

« ἡ δαίμων νῶν ἐπαρωγός,

« τίς ἀμύνει μοι;

« Τίς ἄλλος; ἢ σὺ γ' ὁ ὑψίκομος καὶ εὐσκίος » φοῖνῆς, ὁ μέγας παρὰ τῇ μεγίστῃ καὶ ἀγλαο- » κάρπῳ ἐλαίᾳ, τῇ τηλεθώσῃ, καὶ τὴν ὑψη- » λιον πᾶσαν μονοῦ τοῖς κλάδοις ἐπισχούσῃ. » Σὺ δὲ μοι ὁ ἀρωγός, ἡ σκέπη, τὸ στήριγμα, » τὸ σωτήριον φυτόν, δι' οὗ τὰ καὶ αὐτοῦ κισσοῦ » ἐλειονότερον κατὰ γῆς ἔρποντα καὶ παρὰ πάν- » των πατούμενα βλαστήματα ἐκείνων μου τῶν » πάλαι δρυῶν ἀναστήσονται, ὧν δὲ τυγχάνουσι » καὶ οὗτοι οἱ πρό ποδῶν σου νῦν καλινδούμενοι » καὶ ταῖς σαῖς κόμησιν ὑποκλιθέντες

Δανιὴλ ἱερομ. καὶ Γρηγόριος ἱεροδ. Θεσσαλοί.»

Ἴσως σήμερον εἰς ἡμᾶς, κρίνοντας ἄλλως τὰ

πολιτικά πράγματα, μετὰ παρέλευσιν 94 ἐτῶν, ἐν τοῖς ὁποίοις ἐπῆλθον μεγάλα ἱστορικά γεγονό- τα, ἢ προσφώνησις αὕτη ἔχει τι τὸ παράδοξον. Ἄλλ' ὅτε ἐγράφετο ἡ Ἑλλάς πᾶσα, καὶ δὴ ἡ Πελοπόννησος, ἡ Στερεὰ, ἡ Θεσσαλία διετέλουν ὑπὸ τὴν πίεσιν καὶ τὸν τρόμον ἐπαχθεστάτου ζυγοῦ μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἀπόπειραν τῆς Αἰκατε- ρίνης Β' πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων τῷ 1770. Ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ ὁρίζοντος οὐδαμοῦ ἄλ- λοθεν ὑπέφωσκε φῶς ἐλπίδος καὶ σωτηρίας ἢ ἐκ Βορρᾶ. Προφητεία καὶ χρησμοί, κληροδότημα τῶν βυζαντινῶν χρόνων, περὶ τοῦ ξανθοῦ γένους, τοῦ μέλλοντος νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Πόλιν τῶν Ῥωμαίων, παραδόσεις ἔθνικαί, τὸ ὁμόδοξον τοῦ ῥωσικοῦ ἔθνους, ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ προσείλκυον τὰ βλέμματα τοῦ οἰκώζοντος καὶ δούλου Γένους τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν Μοσχοβίαν. Καὶ τοι δὲ ἡ πρῶ- τη ἀπόπειρα τοῦ 1770 εἶχεν ἀποτύχει, ἡ πίστις εἰς τὴν ἀρωγὴν τοῦ ῥωσικοῦ ἔθνους ἔμενεν ἐδραία καὶ ἀκράδαντος. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ αἰσθημα τοῦ ἐθνισμοῦ εἶχεν ἐκλίπει τότε πρὸ τῆς ἰδέας τοῦ ὁμοδόξου· ἤρκει διὰ τοὺς Ἕλληνας νὰ καθίσῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Κωνσταντίνου χριστιανός αὐτοκράτωρ. Τοιαῦται δὲ σκέψεις ἐπλήρουν τὸν νοῦν οὐ μόνον τοῦ χυδῆν ὄχλου, τοῦ ἀμαθοῦς, τοῦ κρίνοντος ἐξ ἐντυπώσεων, ἀλλὰ καὶ τῶν λο- γίων. Δὲν ἦτο δέ, λέγομεν, δυνατόν καὶ νὰ ἐπι- κρατήσῃ ἑτέρα γνώμη, διότι καθ' ἑκάστην ἔβλε- πον ἐπαναλαμβανόμενας τὰς ἀποπειρας τῆς ῥωσ- σικῆς αὐλῆς πρὸς ἐξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐμάνθανον τὰς ὑποσχέσεις πρὸς συνδρομὴν τούτων καὶ ἀπελευθέρωσιν, ἃς διεσάλπιζον ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα Ῥῶσοι καὶ Ἕλληνες πράκτορες. Δὲν ἠδύνατο δὲ καὶ νὰ διδῶσιν, ὡς εἶχον τὰ πράγ- ματα τότε, τὰ σχέδια τῆς ῥωσικῆς πολιτικῆς καὶ τὰς πλεκτάνας, αἰτινες ἔτεινον πᾶσαι ὅπως πράγματι τὸ ὄνειρον τῆς καταλήψεως τῆς Τσαριγράδ, τῆς πόλεως τῶν Καισάρων, τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν ἔγραφεν ὁ Φιλιππίδης, ἕτερος λόγιος ὁ Ἀθανάσιος Ψαλλί- δας, ἀφιέρου ὡσαύτως τὸ ἑλληνιστὶ καὶ λατινι- στὶ γεγραμμένον φιλοσοφικοθηρησκευτικὸν αὐτοῦ σύγγραμμα « Ἡ ἀληθὴς εὐδαιμονία » εἰς τὴν Αἰκατερίνην Β', αὐτοκράτειραν πάσης Ῥωσσίας. Καταφαίνεται δὲ καὶ ἐκ τῆς ἀφιέρωσεως τούτου ὁ φιλόπατρις σκοπός « Ταῖς σαῖς οὖν ἀκτίσι καὶ » ἡ Ἑλλάς, γράφει, ἡ τὸ πάλαι μὲν ἐνδοξός τε » καὶ εὐδαιμόν διὰ τὴν Ἀθηναίαν καὶ τὸν Ἄρην » νῦν δὲ ἀδοξός καὶ δυστυχὴς διὰ τὸν τῶν βάρ- » βάρων θλίβοντα καὶ ἐπιβαρύνοντα ζυγόν, ψυ- » χρὰ οὕσα θερμαινεσθαι ἤρξατο, καὶ τὰς χεῖρας » ἐκτείνειν καὶ τῷ νῷ ὡς παρούσαν ὄραν, Σέ, » τὴν αὐτῆς ἀντιλαμβανομένην καὶ ὑπερασπιζο- » μένην, καὶ τοῦ δεινοῦ ζυγοῦ λυτρωσομένην, καὶ » δέσποιναν αὐτῆς ἐσομένην. Σέ, φημί,

» Κραταιότητα, προσδοκᾷ, ἐπὶ σὲ ἐλπίζει, καὶ
» ἐλπίζουσα οὐκ ἐπαισχυνθήσεται... »

Ἀλλὰ καὶ πρὸ 20 εἰσὶν ἕτερος ἀνὴρ, ὁ ὕψι-
πέτης νοῦς τῶν χρόνων ἐκείνων τοῦ δεινοπαθῦν-
τος Ἑλληνισμοῦ, ὁ εἰς πᾶν εἶδος μαθήσεως ἐν-
τροφήσας, ὁ Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις, ἐν τῇ μετα-
φράσει, ἣν ἐξέπονθησεν ἐκ τῆς ῥωσικῆς εἰς τὴν
ἑλληνικὴν « τῆς εἰσηγήσεως τῆς Αἰκατερίνης
Β' εἰς τὴν ἐπιτροπικὴν τοῦ νομικοῦ κώδικος », «
προσφωνῶν τῇ Αἰκατερίνῃ γράφει « Γαληνοτάτη
» τη!..... Ἄλλ' ἔχει καὶ ἡ Ἑλλάς ἔχει
» ναί, καὶ ἡ τάλαινα Ἑλλάς τί νὰ ἐλπίσῃ. Ἀφ'
» οὐ αἱ ναυτικοὶ Σου κραταῖοι πολεμικοὶ στόλοι
» διέπλευσαν (ἔργον τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία δὲν
» ἔχει ν' ἀναφέρῃ οὔτε μνήμην προτέρᾳ οὔτε
» παράδειγμα), ἀφ' οὗ διεπέρασαν εὐτυχῶς ἀπὸ
» τὸ Βαλτικὸν καὶ τὰ ἄλλα Ἀρχαῖα Πελάγη
» εἰς τὸ Ἴόνιον, ἀφ' οὗ καταγελῶσιν ἐκ τοῦ πλη-
» σίον τὸν ὑπὲρ Μαλέαν φρικαλέον εἰς τὸν πε-
» λαιοῦς πλοῦν, καὶ φαίνεται ν' ἀποβλέπωσι καὶ
» ἐπιπέκεινα, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν Αἰγαῖον
» καὶ τὸν Ἑλλήσποντον, τόρα καὶ οἱ Ἕλληνες
» ἄρχονται ν' ἀναπτέρονται μὲ ἐκείνας τὰς ἐλ-
» πίδας, τὰς ὁποίας ὁ βαρὺς καὶ πολυχρόνιος
» τῆς δουλείας ζυγὸς εἶχεν εἰς αὐτοὺς σχεδὸν
» ἐξάλειψι. Τόρα οἱ μὲν ἀπολιχώτεροι ἀναλογί-
» ζονται τὸ προπεφοβησμένον ἐκεῖνο περὶ τοῦ
» ξανθοῦ Γένους, καὶ δὲν ἤξεύρω ποίους ἄλλους
» προδιταθρολλημένους χρησμούς, οἱ δὲ μάλ-
» λον νοημονες..... Ἄλλ' ἡ Ἑλλάς καὶ τὰ
» λοιπὰ ἠμῶθησκα Ἕθνη, ζωογονοῦνται μὲ αὐτὰς
» τὰς ἐλπίδας, καὶ ἡδὴ ἐγγίζουσαν φαντάζον-
» ται τὴν ἀπολύτρωσιν. Ἦδη ὑπὸ τὴν Σὴν Δε-
» σποτείαν ἀνατυποῦνται τοῦ χρυσοῦ αὐτῶν
» αἰῶνος τὴν ἐπανάκκωσιν. Ἦδη περιμένουσιν
» ἀπὸ τοῦ αυτοκρατορικοῦ Σου στοματος ὑπαγο-
» ρευομένους ν' ἀκούσων ἐκείνους τοὺς νόμους, ὅφ'
» οὓς θέλει ζήσουν ἐπὶ γῆς καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ ἀπο-
» γονοὶ αὐτῶν πανόλβιοι καὶ πανευδαίμονες... »

Οἱ ἀφιερωτικοὶ οὗτοι λόγοι εἰς ἡμᾶς, τοὺς
γεννηθέντας ἐν ἡμέραις ἐλευθερίας, φαίνονται
ὑπερβολικοὶ, δουλικοὶ, πλήρεις ὑπερμέτρου κολα-
κείας καὶ θυμιάματος, ἀλλ' ὡς εἵπομεν καὶ ἀνω-
τέρῳ διὰ τοὺς γράσοντας τότε, ἐν χρόνοις πέν-
θους καὶ ὀδυρμῶν, ἦσαν σύμβολον πίστεως, εἰς
ὃ ἐπίστευον κατὰ πεποίθησιν διότι εἰς αὐτὸ καὶ
μόνον διέβλεπον ἐλπίδα σωτηρίας ἐν τῇ ἀσθε-
νεῖα τῶν. Οὐδὲ ἠδύναντο οἱ λόγοι εἴθους ἐξου-
θενωμένου καὶ τεταπεινωμένου ὑπὸ ἀφορήτου δου-
λείας, γινώσκοντες καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ταπεινὴν
θέσιν καὶ τὴν ἀθλιότητα τοῦ ἔθνους των, νὰ λα-
λήσωσιν ἐτέρην γλώσσαν πρὸς ἰσχυροὺς δυνάστας
καὶ πρὸς κραταῖαν Βασιλίδα ἔθνος χριστιανοῦ
ὀρθοδόξου, μεγίστου καὶ δυνατοῦ. Πᾶσα κομπορ-
ρημοσύνη αὐτῶν ἐν τοῖς λόγοις, πᾶσα μεγαλη-
γορία καὶ ἀλαζονεία, καὶ ἀναφορὰ καὶ σύγκρισις

πρὸς τοὺς προγόνους καὶ τὴν ἀρχαιότητα, ἧς
γίνεται σήμερον τοσαύτη καὶ τηλικαύτη κατά-
χρησις, θὰ ἦτο ἀληθὴς παρωδία τῆς δόξης τῆς
ἀρχαίας Ἑλλάδος, καὶ διακωμωδῆσις ἀπρεπῆς
τοῦ πένθους καὶ τῆς ἀδοξίας τῆς νέας. Ἐγίνω-
σκον τὴν ἀληθῆ αὐτῶν θέσιν, καὶ μετὰ σεβασμοῦ
ἠτένιζον πρὸς τὸ ὕψος τῶν δυνατῶν, οὐχ ἰζη-
τοῦντες χρήματα, ἢ μισθοὺς, ἢ θέσεις, ἢ τιμὰς,
ἀλλὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Πατρίδος. Ὁ Εὐγένιος
γράφων τὴν ἀφιερωτικὴν, ἧς ἀκατέρω ἐμνήσθη-
μεν πρὸς τὴν Αἰκατερίνην, λέγει ὅτι μεταξὺ
τόσων, ὅσοι ἐκ γένους παντός, καὶ γλώσσης παν-
τοίας λαμβάνουσιν ἄδειαν καὶ προσφέρουσιν αἰου-
δήποτε ἡ μελέτημα τῆς ἑαυτῶν ἀγχινοίας, ἡ
τῆς ἑαυτῶν φρονήσεως ἐπιτήδευμα « Ἴδου καὶ
» εἶας Γραικὸς τῆς οἰκτρᾶς Ἑλλάδος γέννη-
» μα καὶ θρέμμα, ὅστις παρατολιμᾷ, παριστά-
» μενος εἰς τοὺς πόδας τοῦ θεοστηρίκτου θρόνου
» τῆς αυτοκρατορικῆς μεγαλειότητος, νὰ δωρο-
» φορήσῃ τὸ λιτὸν φιλοπόνημα μιᾶς ἀπλής με-
» ταφράσεως ».

« Ὁ προσφέρων εὐτελής πάντως καὶ ταπει-
» νός καὶ πρὸς τοσοῦτον ὕψος εἰς ἃ ἀποτολιμᾷ
» καὶ ἀτενίζω ὅλως ἀσύμμετρος. Ἀλλ' ὁ κόσμος
» ὅλος εἰςεύρει ὅτι ἡ Σὴ Σεβαστὴ καὶ Μεγάλῃ
» ψυχὴ ἀναβιάζεται ὑπὲρ πᾶν ὕψωμα τῶν ἐπὶ
» τῆς γῆς, καταβιάζουσα ἑαυτὴν διὰ τῆς φι-
» λανθρωπίας καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐλαχίστους
» καὶ νεουσα εὐμενῶς ὅπου κρίνῃ, ὅτι διὰ τῆς
» τοιαύτης νεύσεως ἀγαθοποιεῖ τὸ ἀνθρώπιον ».

— καὶ ὁ γὰρ ἄλλο ἰστορικὸν νοσηρὸν εἰς τὸν
ixx μισοσυντικὸν πνεῦμα νῆσο βεθυετινῆ νωτ καὶ ο

Ἡ Νεώτερικὴ Γεωγραφία εἶνε γεγραμμένη
πλήν τῆς προσφωνήσεως καὶ τοῦ προοιμίου, εἰς
γλώσσαν δημώδη. Προτάσει δὲ ὁ συγγραφεὺς
αὐτῆς τοὺς ἐξῆς λόγους τοῦ Πλουτάρχου ἐκ τοῦ
περὶ τοῦ ἀκούειν « Ὁ δ' εὐθύς ἐξ ἀρχῆς μὴ τοῖς
» πράγμασιν ἐμψύμενος, ἀλλὰ τὴν λέξιν Ἀττι-
» κὴν ἀζῶν εἶναι καὶ ἰσχνήν, ὅμοιός ἐστι τῷ μὴ
» βουλομένῳ πλεῖν ἀντίδοτον, ἂν μὴ τὸ ἀγγεῖον
» ἐκ τῆς Κωλιαδος ἄκρας ἢ κεκεραμειμένον,
» μὴ δὲ ἰμάτιον περιβαλλέσθαι χειμῶνος, εἰ μὴ
» προβάτων Ἀττικῶν εἴη τὸ ἔριον... τὰ δὲ
» τοιαῦτα νοσήματα πολλὴν μὲν ἐρημίαν νοῦ
» καὶ φρενῶν ἀγαθῶν, πολλὴν δὲ τερφειάν καὶ
» στωμιλίαν ἐν ταῖς σχολαῖς πεποίηκε ».

Τοῦ ἀρχαίου τούτου χωρίου δὲν ἐγένετο χρῆ-
σις ἐν κεφαλίδι βιβλίου εἰρη καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ
λελογισμένως ἀνεγράφη ὡς εἰρωνικὴ καὶ σατυρι-
κὴ ἐπίκρασις κατὰ τῶν Ἀττικιστῶν τῶν χρόνων
ἐκείνων. Ἐλαβεν ὁ Φιλιππίδης, οἰοεὶ ἐπὶ πλακόσ,
τοὺς λόγους τοῦ πολυμαθεστέρου ἀνδρὸς τῆς ἀρ-
χαιότητος, τοῦ ζήσαντος ἐν ᾧ χρόνῳ ἡ Ἑλλάς
ἀπολέσασα τὴν αὐτονομίαν τῆς, ἔκειτο χαμαὶ
περιβεβλημένη τὸν σιδηρῶν κλαῖον τῆς Ρώμης
καὶ ἔρριψε κατὰ πρόσωπον τῶν δόξαζόντων ὅτι

ἡ ἀνάστασις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους θέλει ἐπέλ-
θει ὅταν λαλήσωσι πρὸς αὐτὸ διὰ τῆς ἀρχαίας
Ἑλληνικῆς γλώσσης, γλώσσης ἀκαταλήπτου
αὐτῷ, νεκρᾶς, τεθαμμένης βλαβείως ἐν τῇ χώρᾳ
τοῦ παρελθόντος.

Παράδοξος σύμπτωσις! Οἱ εἰρωνικοὶ λόγοι τοῦ
ἐπὶ τῇ δουλείᾳ τῆς Ἑλλάδος ὀδυρομένου φιλοσό-
φου τῆς Χαιρωνείας, οὓς ἐξετόξευσε κατὰ τῶν
γραμματικῶν τῶν χρόνων του, ἐσώθησαν, ὅπως
ἐπαναληφθῶσι κατὰ γράμμα, ὑπὸ τὰς αὐτὰς
ἴσως περιστάσεις, μετὰ παρέλευσιν αἰώνων ὑπὸ
ἑτέρου Ἑλληνοῦ, ὑποδεεστέρου μὲν πολὺ ἐκείνου τὰς
γνώσεις, τὴν μάθησιν καὶ τὴν τέχνην τοῦ λόγου,
ἀλλ' ἴσου ὡς πρὸς τὸ φιλόπατρι αἰσθημα, ὅπερ
ἐθέρμαινε τὴν καρδίαν καὶ ἐκείνου καὶ τούτου.

Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα
ἔθεσαν οἱ λόγοι Ἑλληνες, οἵτινες ἀπὸ τῆς 16
ἐκατονταετηρίδος κυρίως ἤρχισαν ἀναφαινόμενοι,
ἦτο τὸ διὰ τίνος γλώσσης ἔπρεπε νὰ διδάξωσι
τὸ ἔθνος, διὰ τίνος ἀγγελίου γραμματικοῦ ἔπρεπε
τὰ μεταγγίσωσιν ἐκ τῆς Δύσεως τὰ γράμματα,
καὶ δώσωσιν εἰς τὸν διψῶντα Ἕλληνα νὰ πῆρῃ.
Ἴσως τοιοῦτον ζήτημα δὲν ἔπρεπεν οὐδὲ κἄν νὰ
τεθῆ, ἀλλ' ἔπρεπε πάντες νὰ λαλήσωσιν ἐκείνην
τὴν γλῶσσαν, δι' ἧς ἤθελον εἰσθαι καταληπτοὶ
εἰς τὸ ἔθνος. Ἀλλὰ κακῆ τῇ μοίρᾳ ὁπωσδήποτε
τὸ ζήτημα ἐτέθη, καὶ ἀπαξ τεθὲν διήρσεσε τοὺς
λογίους εἰς δύο ἀντίθετα ἐχθρικά στρατόπεδα·
οἱ μὲν ἐζήτησαν νὰ γράφωσιν τὰ βιβλία εἰς τὴν
ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, οἱ δὲ εἰς τὴν δημώδη
καὶ εἰς ταύτας ἔγραψαν ἕκαστοι κατὰ τὰς δοξα-
σίας των. Ἐντεῦθεν δεινὴ ἠγέρθη σύγκρουσις καὶ
ἀγὼν ἐπὶ μακρὸν παραταθείς ἐκατέρωθεν. Εἰς
τοὺς δευτέρους τοὺς πρακτικώτερον σκεπτομένους
καὶ ἐθνικώτερον κατὰ τὰ συμφέροντα τοῦ Γένους,
οὕτινος ἀνέλαβον τὴν διαπαιδαγώγησιν, καὶ κατὰ
τοὺς φυσικοὺς νόμους τῆς μορφώσεως τῶν νεωτέ-
ρων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, οἵτινες ἤθελον ἐπι-
δράσει καὶ εἰς τὴν διάπλασιν τῆς νέας ἑλληνι-
κῆς, ἀνήκον καὶ ὁ Δανιὴλ Φιλιππίδης καὶ ὁ Γρη-
γόριος Κωνσταντάς. Ἀμφοτέροι εἶχον κηρυχθῆ ἐν-
θουσιώδεις ὁπαδοὶ τῆς κοινῆς διαλέκτου, εἰς ταύ-
την δὲ καὶ ἔγραψαν. Ὁ Φιλιππίδης εἰς πάντα
τὰ ἔργα, ἅτινα ἐδημοσίευσε, θέτει τὸ ζήτημα τῆς
γλώσσης κατέστησε τοῦτο ἐν τῶν κυριωτά-
των θεμάτων τοῦ διανοητικοῦ του βίου. Ἰνα δὲ
μὴ ὑποληφθῆ (καὶ κατηγορήθη ἐπὶ τούτῳ) ὅτι
ἀγνοεῖ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, ἔγραψε τὰ προ-
λεγόμενα τῆς γεωγραφίας του εἰς ταύτην, καθὼς
καὶ Γεωγραφίαν καὶ Ἱστορίαν τῆς Ῥωμανίας, ἣν
ἐξέδωκεν.

« Ἀχ! πότε, γράφει ἐν τῇ γεωγραφίᾳ του,
» θε νὰ ἀρχίσουν καὶ οἱ ἰδιοὶ μας νὰ μιμηθῶν
» εἰς τὴ γλῶσσαν τοὺς Ἑγγλέζους, καὶ τὰ λοιπὰ
» ἔθνη τῆς Εὐρώπης· ἐπειδὴ ἐποχὴ τῆς τελειο-
» ποιήσεως τοῦ πνεύματος ἐνὸς ἔθνους εἶναι ἡ

» ἀρχὴ τῆς καλλιεργήσεως τῆς γλώσσης του.»
Καὶ ἀναφέρει τοὺς λόγους τοῦ Κονδιλιάκι, οὐ-
τινος καὶ τὴν λογικὴν μετέφρασεν, ὅτι « τὸ πνεῦ-
» μα ἐνὸς ἔθνους δὲν εἰμπορεῖ νὰ τελειοποιῆται,
» παρὰ ὅταν τελειοποιῆ τὸ ἔθνος τὴ γλῶσ-
» σά του ».

« Ἀρχίσατε, φωνάζει, ὦ ἀπόγονοι, τῶν πα-
» λαιῶν ἐκείνων καὶ περιφήμων Ἑλλήνων, νὰ τοὺς
» μιμηθῆτε καλλιεργῶντας τὴ γλῶσσά σας,
» καὶ τότε θέλετε μαθαιῆ καὶ Ἑλληνικὰ καλ-
» λίτερα καὶ εὐκολώτερα· ἐπειδὴ διαβάζωντας
» τίνες γραμματικῆ εἰς τὴ φυσικὴ τοῦ γλώσσα,
» τὴ μαθίνει πολὺ εὐκολώτερα, καὶ ἀφοῦ τὴ
» μάθῃ, τὰ ἑλληνικὰ ὕστερα μένουσιν μία διατρι-
» βή. Τότε νὰ ἴσαστε βέβαιοι πῶς γυρίζει καὶ ἡ
» φιλοσοφία πάλιν εἰς τὴν πρώτην τῆς φωνιά· ἐ-
» πειδὴ αὐτὴ ἀγαπᾷ νὰ ὁμιλῆ μὲ ζωντανούς ἀν-
»θρώπους, καὶ ὄχι μὲ ἀποθαμένων κόκκαλα ».

Ἐπίστευεν ὅτι ἡ δημώδης καλλιεργούμενη ἡ-
θελεν ὑπερτερῆσαι πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσ-
σας, καὶ σφοδρῶς ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ἀντιπρο-
νοῦντων, καὶ μάλιστα κατὰ τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ
διατριψάντων καὶ σπουδασάντων ξένας γλώσσας,
καὶ καταφρονοῦντων τὴν πατρίαν διάλεκτον.

« Φαίνεται, λέγει ἀλλαχοῦ, πῶς εἴμαστε ἕνα
» ἔθνος γηραλέο καὶ πάσχον ἐκ τοῦ πάθους μερικῶν
» γερόντων, ὅπου διὰ τὴν ἐπιπέδωσιν τῶν μα-
» τιῶν μας δὲν βλέπομεν ἀπὸ κοντὰ νὰ καταλά-
» θωμε τί θησαυρὸ ἔχομεν, ἀμὴν κιτὰζομεν μακρὰ
» νὰ ἰδοῦμεν τίποτε στίχους Ἑλληνικοῦς, Ἰτα-
» λικοῦς, Φραντζέζικοῦς, καὶ δὲν στοχάζομασθε
» πῶς ἡ στιχογραφία ἡ Ἰταλική, μάλιστα ἡ
» Φραντζέζικη δὲν εἶνε τίποτε συγκρονημένη μὲ
» τὴν ἐδικὴν μας..... Μὰ ὅσο κατα-
» φρονοῦμε τὴν γλῶσσά μας, θέλομεν μὲν ἄμα-
» θεὶς καὶ δυστυχεῖς, καὶ ἐνα κοινὸ ἔρμαιο, μί-
» κων ἡ βοσκὴ τῶν ἄλλων ».

Διερχόμενος τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων Ἀθη-
ναίων ἐν τῇ γεωγραφίᾳ γράφει ὅτι οὗτοι ἐλάμ-
βανον μεγάλην φροντίδα διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν
παιδῶν. Μόνον σφάλμα εὐρίσκει ὅτι δὲν ἐσπού-
δαζον ξένας γλώσσας Αἰγυπτιακὴν, Συριακὴν,
Φοινικικὴν, Βαβυλωνιακὴν, Περσικὴν· « Μὰ ἐσπού-
» δάζαν κἄν καλὰ τὴν δικήν τους, ἡμεῖς ὅμως
» οἱ καλότυχοι ἀπόγονοί τους μήτε τὴ δικήν μας,
» καὶ εἴμαστε αὐτὸ ὅπου εἴμασθε, καὶ θὰ εἴμασθε
» ἐν ὅσῳ τὴν καταφρονοῦμεν. Ἐπειδὴ ἕνα ἔθνος ἐν
» ὅσῳ ἀμελεῖ καὶ καταφρονεῖ τὴ φυσικὴ τοῦ γλώσ-
» σα, ἀμελεῖ καὶ καταφρονεῖ τὸν ἀνθρωπισμὸν τοῦ
» διὰ νὰ εἰπῶ ἔτις ».

Ἐξακολουθεῖ δὲ οὕτως ἐν τῷ κῶξιν κατακρίνων,
συμβουλεύων, ἀγανακτῶν κατὰ τῶν ἀντιδοξούντων
λογίων καὶ ἐπανερχεται αὐθις εἰς τὸ αὐτὸ θέμα
μετὰ τὴν γεωγραφίαν τῆς Ἰλλυρικῆς Χερσονήσου,
ἐν τοῖς περὶ ἰταλικῆς γλώσσης. « Τὴν ἰταλικὴν
» γλῶσσαν, γράφει, ἦτις ἦταν προτιμότερα ἕνας

» κυκλώνας, μία ὕλη ἀνείδεος τοῦ Ἀριστοτέλους,
 » ἓνα χάος ἄμορφο γεμάτο ἀπὸ ἀνομοιομέρειαις,
 » ὁ Τοσκανικός νοῦς τὴν ἐκαθάρισε, τὴν ἔπλασε,
 » τὴν ἐμόρφωσε.... Μὰ ποῦ, ἐπιφέρει, ἓνας δη-
 » μιουργικός ἢ μορφωτικός νοῦς διὰ νὰ δώσῃ κ'
 » εἰς τὴ γλώσσά μας ἐκείνη τὴ μορφή, ὅπου
 » εἴμπορεῖ νὰ ἔχῃ. Τὸ αἷμα τοῦ Δημοσθένους,
 » τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν ἄλλων τρέχει ἀκόμι
 » μέσα εἰς ταῖς φλέβαις μας, μὰ τὸ αἰσθανό-
 » μασθε; »

Ἐν τῇ φιλοπατρῇ αὐτοῦ καὶ τῇ φαντασίᾳ ὁ Φιλιππίδης ἐπόθησε καὶ ἀνεζήτησεν, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπέ που τὸν μέγαν ἄνδρα, τὸν μέλλοντα νὰ διαχαράξῃ τὴν διεύθυνσιν ἐκείνην τῆς γλώσσης, ἣτις ἔφερε πρὸς τὴν ἀναμόρφωσιν αὐτῆς· ὁ ἀνὴρ ὅμως ἐκεῖνος εἶχε γεννηθῆ, ἦτο τότε ἐν ἀκμῇ, εἰργάζετο μακρὰν τῆς Πατρίδος, ἄνευ πατάγου καὶ κρότου ἐν Παρισίοις εἰς θεμελίωσιν τοῦ μεγάλου σχεδίου τῆς διαμορφώσεως τῆς γλώσσης τοῦ ἔθνους του—ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Ἄλλ' ὅταν ὁ Φιλιππίδης ἔγραψε ταῦτα, δὲν εἶχον ἔτι ἐκδοθῆ αἱ περὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς μελέται τοῦ ἀνδρός. Ὁ Φιλιππίδης, ὅστις διέτριψεν ἐν Παρισίοις, βεβαίως ἐγνώρισε τοῦτον, ἀλλ' οὐδαμοῦ ποιεῖται μνείαν ἐν τοῖς ἔργοις του τοῦ ὀνόματος τοῦ Κοραῆ, καὶ τῶν ἐργασιῶν τούτου.

Ἡ γνώμη τοῦ Φιλιππίδου, ἐνὸς τῶν πρώτων ὑποκινητῶν τοῦ ζητήματος τῆς γλώσσης, τοῦ Κωνσταντᾶ, τοῦ Κοραῆ, τοῦ Καταρτζῆ καὶ πολλῶν ἄλλων, οἵτινες ἐνθέρμως ὑπεστήριζον ὅτι ἔπρεπε νὰ καλλιεργηθῇ ἡ δημόδης καὶ νὰ μορφωθῇ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἰς ἴδιον τύπον, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, ἐπεκράτησε μὲν κατ' ἀρχὴν, ἀλλ' ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτῆς, ὡς βλέπομεν σήμερον, παρεξέκλινε τῆς ὁμαλῆς καὶ εὐθείας ὁδοῦ, ἣν ἐκεῖνοι διεχάραζαν. Τούτου δ' ἕνεκα μέχρι σήμερον ἡ νέα ἑλληνικὴ κυμαίνεται καὶ τὸ δὴ χεῖριστον καθίσταται μᾶλλον δυσμάθητος, διότι ἡ δοκαιοσοφία καθ' ἐκάστην παρεσιάζει πρὸς ἐπίδειξιν ἑλληνικῆς μαθητέως ἀντὶ τῶν ὁμαλῶν τύπων τῆς νέας τοῦ ἀρχαίου τύπου, καὶ τὰ πάθη, καὶ τὰς ἀνωμαλίας τῆς ἀρχαίας. Οὕτω δὲ γλώσσα ζωσα περιβάλλεται καθ' ἐκάστην τὰ περιβλήματα γλώσσης νεκρᾶς, καθισταμένη ἀγνώριστος καὶ ἀκατάληπτος ὑπὸ τῶν μὴ εὐτυχισάντων νὰ διδαχθῶσι τὴν ἀρχαίαν γραμματικὴν, καὶ οὗτοι εἶνε οἱ πλείστοι. Ἐδιχοτομήθη δὲ οὕτως ἡ νέα, καὶ ὁ χωρισμὸς ὁσημέραι καθίσταται μᾶλλον ἀποτόμος, εἰς γραφομένην καὶ λαλουμένην, ὅπερ δὲν ὑπάρχει τόσον ἀποτόμως εἰς οὐδεμίαν τῶν Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀπὸ τίνος χρόνου παρ' ἡμῖν προέκυψε φαινόμενον ἄξιον προσοχῆς καὶ μελέτης, μέλλον ν' ἀποτελέσῃ περίοδον νέας φάσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅτι ἡ ποίησις, ἡ αἰετοτε ζητούσα

τὰς παραστάσεις αὐτῆς καὶ τὰς ἐννοίας νὰ διευθύνῃ εὐθὺ πρὸς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ, περιεβλήθη σήμερον παρ' ἡμῖν τὸ ἀπλοῦν καὶ σεμνὸν λαϊκὸν ἔνδυμα τῆς δημόδους, ἀπορρίψασα ὡς ῥάκη τοὺς παρακειμένους καὶ μέσους ἀρτίστους τῆς ἀρχαίας, δι' ὧν τέως καθίστατο ἀγνώριστος καὶ ἀηδής. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ βλέπομεν γινόμενον πρὸ τίνος χρόνου καὶ εἰς τὸν πεζὸν λόγον, εἰς ὃν γράφονται διηγήματα καὶ μυθιστορικά.

Εἰς τὸ περὶ γλώσσης ζήτημα ὁ Φιλιππίδης ἠγωνίσθη μετὰ σθένους καὶ παρρησίας κατὰ τῶν ἀντιπάλων, καὶ μετὰ τῆς πεποιθήσεως ἐκείνης, ἣν ἐμπνέει ἡ ἀκριβὴς ἐξέτασις καὶ διάγνωσις νοσηρᾶς καταστάσεως πραγμάτων. Εἰς πάντα τὰ συγγράμματά του ἐπιπίπτει κατὰ τῶν ἀντιδοξούντων προκειμένου περὶ γλώσσης· ἐν ὑποσημειώσει τῆς μεταφράσεως τῆς Λογικῆς τοῦ Κονδιλλιάκου λέγει « Πολλὰ ὀλίγοι προκομμένοι » ἀπὸ τὸ ἔθνος μας θεὸ νὰ διαβάσουν αὐτὴν τὴν » Λογικὴν, ὡς λογικὴν,..... ἄλλοι πάλιν » δὲν θεὸ νὰ κατεδεχθῶν νὰ τὴν διαβάσουν, » ἐπειδὴ δὲν εἶνε γραμμὴν εἰς τὴν μὴ ὠμίλη- » μένην..... Ὡ τί ἀσθένεια! »

Συμβουλεύει νὰ προσέχουσιν οἱ νέοι ἀναγιώσκοντες τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς « πρωτεύοντως » εἰς τὰ πράγματα· αἱ λέξεις ἀκολουθοῦν μο- » ναχαῖς ὡς αἱ σικαῖς τὰ πράγματα ».

« Διότι, ἐπιφέρει, « πολλοὺς ἤκουσα νὰ λέγουν » τί ὠμορφον συντακτικόν, τί ὠραῖαι λέξεις, χω- » ρὶς νὰ εἴμποροῦν νὰ γράψουν αὐτοὶ μίαν ἀρά- » δα. Οἱ τέτοιοι μωρολογοῦν ἀηδέστατα ».

Διὰ τοῦτο δὲ κατακρίνει ἀδιαλείπτως τοὺς ῥητορας, τοὺς σοφιστάς, τοὺς λεξιθήρας ἀρχαίους καὶ νέους, οὓς ἀποκαλεῖ αὐχμηροὺς λεξιπράτας καὶ λογοκαπήλους, καὶ λεξιτανυστάς, καὶ πετεινοκεφάλους, καὶ ἀσκούς γεμάτους ἀπὸ γραμματικὴν φύσαν, οἵτινες εἰς μόνον τὰς λέξεις δίδουσι προσοχὴν, παραλείποντες τὰ πράγματα, τοὺς ζητοῦντας νὰ σπουδάσωσι ζωολογίαν καὶ φυσικὰς ἐν γένει ἐπιστήμας εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ἀντὶ νὰ σπουδάξωσιν εἰς τοὺς νέους, τοὺς ἀναγιώσκοντας τὰ ῥητορικὰ γυμνάσματα τοῦ Λιβανίου, καὶ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Συνεσιῶ, τοὺς ζητοῦντας νὰ μάθωσι γεωγραφίαν εἰς τὸν Νικηφόρον Βλεμμίδην, ὃν ἀποκαλεῖ ἄθλιον καὶ τρισάθλιον ἀγεώγραφον παντάπχι γεωγράφον, ὅστις ἔψαχε ν' εὗρῃ τὴν ἠϊκίην γεωγραφίαν τῶν χρόνων του εἰς τὸν Ἡρόδοτον. Κατακρίνων δὲ τὸν λατίνον ἱστορικὸν Φλώρον, ὃν μετέφρασεν, ἐπὶ ἐλλείψει γεωγραφικῶν γνώσεων καὶ πραγματικῶν, καὶ γενικώτερον ἐκφραζόμενος λέγει ἐν ἀγανακτήσει « Σπουδάξαν λέξεις μόνον » καὶ λεξιτορεύματα, καὶ κῶλα καὶ κωλοτορ- » νεύματα. »

(Ἐπετὶ συνέχεια).

ΑΝΤ. ΜΗΣΙΑΡΑΚΗΣ